

DIN CULISELE „DACOROMANIEI”. DRACOMANIILE

I.

În „acea minunată perioadă eroică” a țării noastre, cum numește Onisifor Ghibu anii imediat următori Marii Uniri,

„A crea un învățământ românesc într-o provincie în care el a fost aproape inexistent secole de-a rândul – redus la școlile primare întreținute de biserică, acolo unde mai erau – și a face acest lucru – cu toată lipsa de cadre pregătite – bine și repede, era o sarcină gigantică și de enormă răspundere” (Ghibu 1974, p. 234).

Determinarea, rapiditatea și seriozitatea cu care acest proiect, fără a mai aștepta hotărârile Conferinței de Pace, s-a realizat, a fost de-a dreptul uluitor. Sextil Pușcariu, pe vremea aceea decan al Facultății de Litere din Cernăuți, s-a aflat în mijlocul evenimentelor. Încă în 18 martie 1919, el primește de la Ioan Lupaș invitația de a accepta, din toamnă, funcția de rector al Universității din Cluj; în 15 mai, la București, Vasile Goldiș îi dă însărcinarea oficială de a se ocupa de înființarea universității clujene; în 3 iulie, la Sibiu, Consiliul Dirigent, printr-o adresă semnată de Valeriu Braniște, îl numește comisar general și președinte al Comisiei universitare formate în vederea organizării acesteia. Cel mai fervent susținător al său a fost Onisifor Ghibu, pe atunci secretar general al Resortului de Instrucțiune și Culte al Consiliului Dirigent, care recunoaște că „N-a fost ușor să conving pe oamenii de la Sibiu să-l accepte pe Pușcariu pentru această funcție de mare răspundere”; dar, pentru O. Ghibu,

„Pușcariu era un om rezonabil, un om care cântărea toate lucrurile bine și care nu era condus de ambiții vane, ca mulți alții. Am fost întotdeauna fericit și am considerat că am avut un extraordinar noroc cu alegerea acestui om cu care m-am înțeles perfect în toate chestiunile care priveau marea problemă a creării unei universități de prestigiu” (Ghibu 1974, p. 238).

În agitația acelor zile, Consiliul Dirigent aprobă, în 27 august 1919, întemeierea Muzeului Limbii Române, după planul prezentat de Sextil Pușcariu, care este numit director al acestuia; în 20 septembrie S. Pușcariu se mută definitiv de la Cernăuți la Cluj, pe str. Elisabeta 23, stradă pe care, încă în 1916, trecând cu batalionul prin Cluj, își dorise să locuiască vreodată. La 1 octombrie, e numit profesor titular la Catedra de limba și literatura română a Facultății de Filosofie și Litere din Cluj, iar în 30 octombrie este ales primul rector al Universității clujene. Actul de numire este semnat de O. Ghibu. Acesta este un succint și foarte selectiv film al acelor zile*.

În focul acestor evenimente extrem de complexe și de complicate, S. Pușcariu are sprijinul deplin al autorităților statului și îi sunt alături personalități ca: Iuliu

* Pentru ambele părți ale acestui studiu s-au utilizat, cu precădere, date din: Pușcariu 1978; Pușcariu 1968; Ghibu 1974; Faiciuc 2000; DR, I, p. 608 și urm.

Maniu, Vasile Goldiș, Valeriu Braniște, Octavian Goga, Constantin Angelescu și, nu în ultimul rând, Onisifor Ghibu.

În imobilul de pe str. Elisabeta se organizează rapid o bibliotecă strict necesară și se adună o parte din lexicografii care lucrau deja la Dicționarul Academiei. Deși Muzeul se va instala întru totul aici abia în februarie 1921, în jurul directorului său se grupează deja câțiva prieteni de nădejde, la început vreo cinci – Theodor Capidan, Constantin Lacea, George Giuglea, Nicolae Drăganu, Vasile Bogrea –, și pulsul vieții științifice începe să prindă putere. În 16 februarie 1920, într-o luni, între orele 6–8 p.m., se ține întâia ședință săptămânală la Muzeu. N. Drăganu are onoarea de a prezenta prima comunicare: *Din toponimia românească a Ardealului (Abrud, Tâmpa, Chicera)*. În luna iunie a aceluiași an, întâiul volum al „Dacoromaniei”, buletinul Institutului, este aproape gata. Greutățile financiare vor face ca ea să fie publicată abia în anul următor, iar ședința din 12 decembrie 1921 „a fost împreunată cu o agapă colegială, sărbătorindu-se întâiul volum al „Dacoromaniei” (DR, II, *Raportul anual*, p. 899). În afară de colaboratori, au fost invitați și câțiva apropiați, personalități ale urbei. Febra bucuriei se simte și în felul în care se organizează evenimentul. El este descris de S. Pușcariu în *Memorii* (cap. *Dracomania*, p. 547–549): „Veselia fu mare”. Mici glume filologice potrivite fiecărui invitat, „un bufet rece foarte bun”, pregătit de soția directorului, și multă voie bună condimentată cu epigrame prelungesc agapa până la două dimineața. S. Pușcariu primi din partea lui V. Bogrea cunoscuta epigramă:

„Muzeul nostru – să se știe
A răsturnat vocabularul:
O casă unde-ți uiți amarul
Se cheamă astăzi «Pușcărie»”

(Pușcariu 1987, p. 549).

Din tot ce s-a prezentat atunci nu ni s-a păstrat decât un desen făcut de Radu, fiul lui S. Pușcariu. Astfel, la botezul întâiului născut, al fetei „Dacoromania”, se naște, de fapt, și întâia *dracomanie*. De-acum, după fiecare lansare a unui nou volum, până la „Dacoromania” IX inclusiv, se va organiza o petrecere la Muzeu, la vreun restaurant sau, pe vreme bună, în pădurile de la Hoia, la Fântâna lui Bilașcu ori în Bic. Pentru fiecare se vor lansa și invitații; ni s-au păstrat doar două – din 1923 și 1927. Cităm din prima, scrisă pentru a doua *dracomanie*: „Domnul Muzeu L.R. și Doamna Filologia R. au onoarea a vă aduce la cunoștință nașterea fiicei lor „Dacoromania” și a vă invita la botezul ei [...]. Buna dispoziție de rigoare”. În cea din 1927 se cere „Ținuta de rigoare pentru Dracomania (veșmântul de gală al bunei dispoziții, decorațiile spiritului, spada ironiei)” și în ambele se solicită participarea cu comunicări vesele. În Arhiva Sextil Pușcariu, donată de Magdalena Vulpe Institutului de Lingvistică, s-a înregistrat, sub cota ASP 42, un dosar al *dracomaniilor*. El conține un fel de „inventar” alcătuit de Th. Naum, numărând 29 de poziții, o *Introducere* nedefinitivă a lui S. Pușcariu și peste 100 de piese dactilografiate sau în

manuscris, așezate aleatoriu, de dimensiuni diverse, de la rapoarte anuale și cronici în versuri, care au, uneori, și peste 10 pagini, poezii ocazionale, dedicații, etimologii glumețe, epigrame – scrise uneori chiar și pe șervețele –, evident în toiul buneii dispoziții. Mai există un număr de „ziar”, scos la a doua *dracomanie* și care cuprinde, așezate gazetărește, pe rubrici, aproape toate materialele primite pentru acea sărbătoare. Știm din *Memorii* și din *Introducerea* amintită că la aceste agape mai erau și alte momente de voie bună: V. Bogrea și Th. Naum îi imitau pe mai-marii vremii, G. Kiss cânta „vechiul imn studențesc Taci–Taci–Tacitus”, Silviu Dragomir imita, suflând într-un cilindru de lampă, glasul cerbului, Mitică Teodorescu spunea glume piperate.

S. Pușcariu intenționa – ne-o spune în *Memorii* și se vede din *Introducere* – să publice o mică antologie din textele de la vestitele *dracomanii*. Timpul însă nu i-a permis să o facă. Ne-am hotărât să încercăm noi a-i îndeplini această dorință. Strădania noastră constă în extinderea substanțială a listei pieselor ce ar urma să fie cuprinse în volum și în adnotarea lor, în așa fel încât cititorul să simtă, să guste, pe cât se poate, „adevărata atmosferă ce domnea la ele” (*Memorii*, p. 549), atmosferă care s-ar pierde, din cauza multelor aluzii și situații nemaiînțelese și nemaicunoscute astăzi de cei ce nu le-au trăit. Am dorit aceasta cu atât mai mult cu cât *dracomaniile* nu se referă doar la viața institutului. Dracomanii sunt, în general, și cadre universitare, oameni cu funcții publice, cetățeni ai urbei. Iar autorii înțepăturilor umoristice nu iartă nimic. De aceea textele dracomane freamătă de viață – viața dintre cele două războaie, care poate fi descifrată printre rânduri; această extindere *extra muros* le mărește valoarea.

Noi încercăm, pe cât se poate, să așezăm cronologic materialele din dosarul ASP 42 pentru a le coagula oarecum în jurul *dracomaniilor* și a da o logică evenimentelor prezentate, de multe ori un text lămurind pe altul și ajutându-ne să înțelegem unele subtilități; dar și strădania de a stabili autorii ni s-a părut benefică, pentru că, prin dezvăluirea paternității, adesea necertificată, semnăturile lipsind de multe ori, putem reconstitui ceva din adâncul omenesc care, desigur, nu transpare în opera științifică. Putem înțelege de ce S. Pușcariu îl numește pe severul Theodor Naum „gingașul poet al armoniei clasice”, de ce Petre Grimm este „scânțietor și spiritual”, amator de jocuri de cuvinte și rime rare, și îl putem vedea pe G. Giuglea adesea cârcotaș și morocănos, veșnic nemulțumit; dar, ca să venim mai aproape de noi, câți dintre cei ce l-au cunoscut pe „doctul” Emil Petrovici, „vioiul anchetator al *Atlasului*” – caracterizările îi aparțin lui S. Pușcariu –, și-l pot închipui scriind în clasicul hexametru antic despre „cel din urmă intrat în grădina prea largă [...] / A româneștii filologii [...]”? *Atlasul*,

„[...] *abia născut, începu a crește pogan, ghiftuit din belșug de bogată
Hrană, încât se făcu dolofan ca și burțile unse
A celor doi anchetori pe a cărora mână-ncăpuse*”.

Aproape toți dracomanii au scris și aproape toți au fost ținta ironiilor. Cei mai activi au fost Th. Naum, P. Grimm, apoi N. Georgescu-Tistu, G. Giuglea.

Subiectul glumelor îl constituiau întâmplări din viața institutului sau a orașului, dar săgeata ironiei țintea cu plăcere lucrările muzeiștilor, mai ales etimologiile publicate sau, uneori, doar discutate în ședințele săptămânale. P. Grimm ne și spune, uneori, de unde își culege materialul:

„Drăganu explică în „Dacoromania” VI următoarele cuvinte: a cicăli, a beșteli, a chirchili, a se zvârcoli, a se încujlui” etc.”,

după care urmează textul:

*„Ce-ați zice dac-am porni
Pe Drăgan a-l cicăli
Poate chiar a-l beșteli?
Nu știm ce făcu-ntr-o zi
Că bine se chirchili
Cu pliuhă și cu ginars,
Cât pe ce de nu s-a ars”.*

Iată și exemple de rime omonime:

*„Nu-mi pasă ce o fi să vie,
Mă bucur doar de orice vine
Cât timp mai curge sânge-n vine,
Bine-au venit toți cei ce vin
Să-nchine un pahar de vin,
[...]
Căci fiecărui, ca să moară,
Îi vine rândul ca la moară”.*

P. Grimm era, de asemenea, maestru în alcătuirea unor etimologii hazlii, cum este cea făcută pentru *gând* și în care este vizat G. Kiss:

„Rom.[ânescul] **gând**.

Permiteți, domnilor, să vorbesc românește.

Domnul collega Pușcariu, în *Dicționarul Academiei* ad voțem *gând*, face comparație cu maghiarul *gond*.

Eu nu pot să zic că *gând* e latinesc, că eu sânt germanist și dumneavoastră sunteți romaniști, dar eu zic că *gând* e indogerman.

Când facem etimologie trebuie două lucruri: întâi să ștergem toate vocalele și apoi să căutăm lucrul concret pe care e pus abstractul. Dacă ștergem vocalele, rămâne G–N–D, la care în nemțește îi corespunde H–N–D, căci înainte de Lautverschiebung un *h* era *g*. Lucrul concret ar putea fi *Hund*, dar cânele nu gândește, – sau *Hand*, care stă în legătură cu got. *hinthan* „fangen”, cum se poate vedea la *Kluge*, ad voțem.

Ce însemnează *gândesc*? Însemnează „prind o idee”, lat. *con-prehendere*, nemțește *begreifen*. Dar cu ce prinde omul? Cu mâna – mit der Hand! Quid erat demonstrandum!”.

Nu scapă de pana sa nici S. Pușcariu, căci „Grimm își bătea joc de terminologia pedantă introdusă în unele studii scrise de mine” și e vorba de articolul *Morfone-mul și economia limbii* (din DR, VI, p. 211–243):

„Dl. Profesor Sextil Pușcariu în Dacoromania VI are un studiu foarte interesant despre *Defonomorfonemizare*. Din acest studiu înțelegem cum un fonem, sau un fonoleme, mai bine zis un fononoleme, fonologem sau un fonofonem, fononoleme, fonofonem are importanță deosebită în fiecare morfem (presc.[urtare] p.[entru] morfonem sau morfofonem, morfonoleme sau morfonologem).

Dacă spre exemplu vrem să înțelegem formarea unui cuvânt îl mofolem, îl fofolem, îl corcolem, pârpălem și-apoi printr-o haplogogie ajungem la o formă hipocoristică fără mehlem (adică substanță sau spermă).

Ex. p. 233 ni se arată cum tulpina *porc* poate trece prin variantele port, purt, purc, purț, pârt pentru a ajunge la o curată porcărie.

Tot așa, p. 238: în unele cazuri putem întrezări cauza care împiedică să apară morfemul, ca în ex[em]plul „când «fetie și bărbăție dă o blestemăție»”.

Am mai aminti o extrem de documentată și succintă – dar glumeață – critică a etimologiei propuse de G. Giuglea pentru „*întuneca* (și, parțial, și de Th. Capidan pentru ar. *nturinari*). Dracomantul ia în derâdere teoria lui G. Giuglea, bazată mai ales pe argumentații semantice (și pe care și Leo Spitzer le contestă) și încheie:

„*Vestiți filologi din carte, pe rând, așa vorbesc
Și vorbe cu de vorbe dovezi și-o sprijinesc.
Să-i creadă cui îi place,
Dar mie să-mi dea pace*”.

O notă din josul paginii: „Giuglea: eu tot o public”, caracteristică încăpățânării „mocanului” și reținând farmecul unui moment din focul dezbaterilor stârnește, peste ani, zâmbetul.

Venind la Cluj mai târziu, Th. Naum se înregistrează repede în rândul arcașilor dracomani. Lui îi aparțin lungile „rapoarte” și „cronici” începute adesea prin clasice invocații sau prin pastişe ale acestora:

„*Muză, care-odinioară lui Omer i-ai stat aproape,
Povestindu-i rătăcirea prin ostroave și hârtoape
A vicleanului Ulise, varsă-ți darul tău și-acum
Și inspir-aceste versuri lui Sextil și lui Naum.
Poți istorisi, o Muză, analistic an de an,
Dar fă bine și ne spune mai pe scurt decât Drăgan*”.

Sau:

„*Domnilor, conform cu uzul mai demult statornicit,
Secretarul vă prezintă un raport amănunțit.
Depărtându-mă eu însă de metoda lui Drăgan,
El va fi de astă dată mult mai scurt ca cel de an.
Muzele – la număr nouă – cele din mitologie,
Căci pe-a zecea n-am găsit-o ș-am rămas în burlăcie,
[...]
Muzele... nu mai vor astăzi să prind rimele din zbor*”.

El ironizează totul. Uneori îi cere muzei să ne arate cum se fac etimologiile latinizante:

*„Deci te-ncruntă, drege-ți glasul ori așază-te-ntr-o rână
Și vorbește-ne de-a dreptul așa, cum vorbești la stână.
Spune cum, din adâncimea vremilor de mult uitate,
Nu s-a prăpădit cu totul veșnica latinitate.
Căci din nitida latină a putut ca să se nască,
Dacă știi s-o iei de coadă, mătura cea românească,
Iar din agna plus un -iște iese miriștea de grâu.
Etimologia curge ca și unda unui râu”.*

Aluzia la G. Giuglea este evidentă.

Alteori ne povestește cât de greu e în comisiile de la examenul de capacitate, unde muzeiștii doresc amarnic să se ducă

*„Pretinzând că este «musai» și «conzult» să-i ferecești
Ș-au scăpat și de neveste și de curs... la București
[...]
Căci acolo proba scrisă, rezultatele, oralul,
Proba practică, pe urmă, le scădea puțin moralul,
Și-atunci ei, drept recompensă, seara se mai adunau
Și, de n-o făceau chiar lată, pușintel tot o făceau,
La Modern ori pe la Mircea, ori mai știi prin ce unghere,
Căutau și ei, ca omul, oarecare mângâiere,
Poate chiar pe la Tănase oarecare argumente
Bătrâneței care vine candidă incitament”.*

Sau cum se aplică legea „raționalizării” în învățământ:

*„Operația aceasta chiar așa de grea n-a fost,
Pân-la urmă, fiecare și-a putut găsi un rost.
Căci la urma urmei, între diferitele materii,
Discutându-se-n consilii după unele criterii,
Mai trăgând de păr chestiunea, mai interpretând sumar,
Legătura se găsește: fericitul titular
Nu se-mpiedică de-un titlu; fără nicio stingherire
Face tot aceleași cursuri sub o altă denumire.”*

și-l ironizează pe N. Drăganu pentru că, după ce a fost primar, decan, prodecan și rector,

*„Acu-n urmă, chiar în urmă, înc-un titlu și-a adaos,
Care-i va lua, sârmanul, chiar al morții lung repaos,
Căci, cum știți, de-acu-nainte Drăgan e nemuritor:
Academica cupolă l-a primit triumfător”.*

Iar când acesta ne spune, vorbind despre românii nomazi, „că cneazul lor era Cotzel”, Th. Naum adaugă „De-atunci a rămas proverbul «cu cățel și cu purcel»”.

Dar săgețile sale nu sunt mereu atât de otrăvite. Ironiile acide și observațiile necruțătoare – căci, vorba lui, „Dumnezeu să te ferească de câinii de la Muzeu” – se diluau uneori cu câteva observații șugubețe și tonul glumeț se învăluia ușor în aburul veseliei duioase. Dovadă poate fi un *Sonet* scris la plecarea lui G. Serra în Italia, sau versurile dedicate lui Șt. Pașca la nunta acestuia:

*„Pașca, azi se-ncheie toate: cu nevasta vei bea ceaiul!
Nu mai poți umbla pe uliți, nu mai poți face pe craiul!
Nici la Czell și nici la Borbath n-o să te mai prindă seara,
Și vor răsufli în voie păstrăvii cei de la Iara.
Deci, în nopți pustii de iarnă, când va fierbe samovarul,
Ceaiul ruginiu din ceașcă să-ți alunge tot amarul!
Cu nevasta dus pe plaiul fericirii conjugale,
Jugul ei să nu te-apeșe! Numai flori să ai în cale!”.*

Și „maestrul” (= S. Pușcariu, evident), care în tinerețe cochetase cu muzele, dar, spirit critic, renunțase la asemenea veleități (deși lecturând cărțile-i de memorii gustăm din plin farmecul de povestitor), și-a încrucișat spada cu ceilalți dracomani.

Iată-l cum, mânuind rima rară și dibăcind metafore potrivite, în câteva versuri înveșmântate într-o ironie caldă și sfătoasă i se adresează lui G. Giuglea, adept al teoriei *Wörter und Sachen* (Cuvinte și lucruri), care împlinea 50 de ani și nu-și mai isprăvea mult așteptatul studiu despre păstorit:

*„Pentru roada cea de toamnă, precum vitele la jug le
-Njugă primăvara omul, astfel de demult tu, Giugle,
Înjugi lucruri cu cuvinte. Dar cam multe celelalte-s
Ce te cheamă cu ispită: Grimm și Spania lui Cervantes.
Bagă seama, Muzeiștii, an de an, c-o carte mare,
Tot înghit Academiei premiile literare
Și, când vei voi, Mocane, să-ți întorci boteiu-n strungă,
Pentru mândrele-ți mioare iarba n-o să-ți mai ajungă”.*

De cu totul altă factură sunt patru „scenete” care, vizând viața institutului, aduc o notă aparte prin denumirile personajelor, sub care se recunosc, de obicei ușor, numele muzeiștilor vizați: *Giuglipara Mocanodava* e G. Giuglea, *Losti Cacea* e C. Lacea, *Marchizul Coque d’Indes* e G. Oprescu, poreclit *Curcanul*, iar pentru *Sever Potcoavă* trebuie să ne amintim că Sever Pop s-a ocupat de terminologia calului; pentru a ști că *Nicolaus Kaipisch* e N. Drăganu, e nevoie să cunoaștem articolul acestuia despre influența limbii române asupra graiurilor săsești (DR, III, p. 472–509), unde e atestat *kâ(j)pich* < rom. *capiu*.

Tot de neînțeles vor fi și versurile lui Th. Naum referitoare la primarul N. Drăganu care, pentru curățenia orașului, aduce mături din Albania, dacă n-am ști că baroana Freiin von Godin a publicat un dicționar german-albanez în care atestă pe albanezul *néttulle*, iar Th. Capidan (DR, VII, p. 128) face legătura între acest termen și aromânul *meture*, afirmând că el ar putea fi un cuvânt moștenit.

În *Cronica muzeumatică* în care N. Georgescu-Tistu relatează cum veneau muzeiștii la ședințele de marți, ironia e mușcătoare:

„Văd apoi și pe Drăganu, mă apropii și-l aud
C-a văzut o carte veche într-un pod din Năsăud
Și se miră că la nume a găsit sufixul -escu.
Ascultând, pășea la brațu-i domnișoara Simionescu
Conversând vioi și tandru și-i urmau cu pasul rar
Bogrea și cu Giorge Pascu, profesorul ordinar –
Înțelegerea deplină îi unea – un dar celest,
C-ai fi zis: re-ntruchiparea lui Palade și Orest”.

S. Pușcariu (*Memorii*, p. 859, nota 97) amintește cearta dintre N. Drăganu și ieșeanca Eufrosina Simionescu, cea care l-a criticat dur pe clujeanul iubitor de carte veche.

Cât îi privește pe G. Pascu și V. Bogrea, trebuie să spunem că V. Bogrea îl acuză pe G. Pascu de plagierea broșurii lui T. Palade, *Când s-a scris românește?* (DR, II, p. 668–677). O notă la această poezie ne atenționează că *Palade* ar fi, chipurile, o greșeală de tipar pentru *Pilade*. Pe-atunci *profesor ordinar* însemna „profesor de liceu”, dar determinantul conține, în sine, și o apostrofare severă la adresa lui G. Pascu.

Șirul dracomaniilor care merită să fie amintiți e lung. E adevărat, unii și-au exersat pana mai puțin. Dar, cu siguranță, toți au avut simțul umorului și de aceea *dracomaniile* n-au stins prietenii, n-au creat ostilități, ci, dincolo de mici și trecătoare supărări, au consolidat un climat de colegialitate caldă, de stimulare, de respect și de apropiere sufletească. Ele au fost adevărate lecții de ținută științifică și morală. De aceea *dracomaniile* n-au fost niște simple petreceri. Numai că dracomaniile petreceau așa cum lucrau: intens. Damigeana pântecoasă e adesea amintită, iar Th. Naum, într-una din *Cronici*, ne dă o listă de bucate din care se înfruptau muzeiștii. Și o făceau cu veselie, lăsându-ne nouă o lecție de viață despre care clasicul Th. Naum ne-ar spune: *Ridendo castigant mores*.

DOINA GRECU

II.

Evocând, în *Memorii*, momente care asigurau farmecul dracomaniilor, Sextil Pușcariu spunea că ar trebui „să ai pana lui Creangă ca să le descrii”, ori să fi trăit întâmplările respective, pentru a putea reda „spiritul de echipă”, „atmosfera de adevărată prietenie sufletească și de idei, „fără invidie și răutate”, cu bucurie pentru împlinirile fiecăruia, atmosferă ce era „la domni dracomani Care nu-s ca la Junimea niște simpli «gogomani»”.

Neaflându-ne în nici una dintre aceste situații, am optat pentru altă cale: să-i ascultăm pe eroii înșiși, profesorul și discipolii, șeful și colaboratorii, și să cităm din scrierile lor, din lucrările memorialistice ale lui Sextil Pușcariu și, respectiv, să transcriem versuri dracomane. Am selectat doar fragmente și am intervenit cu unele precizări, cu scurte indicații prin care introducem personajele, pe cei care au scris și pe cei despre care s-a scris. În ambele ipostaze întâlnim, în general, aceiași „actori”, muzeiștii din primele două generații și apropiații acestora, clujeni specialişti în domenii apropiate lingvisticii: istoricii Constantin Diculescu, Constantin Daicoviciu, Constantin Marinescu, etnograful Romulus Vuia, geograful Gheorghe Vâlsan, doctorul Valeriu Bologa, istoricul de artă George Oprescu etc. Sunt cei care veneau la ședințele de comunicări științifice, ținute cu destulă regularitate, la început luna, apoi marți seara, „când s-adună cu evlavie toți credincioșii Filologhiei”, și la faimoasele dracomanii, „agapele vesele” la care,

*„[...] fiindcă uzul este încă din Antichitate,
Referentul să refere despre cele întâmplate”*,

se spuneau multe, strânse „de ici, de colo, din decurs de-un an de zile”, dar

*„[...] nu ne-a pierit cu anii,
Nici setea de știință, nici cea de vin și glume,
Deși atâtea lucruri s-au petrecut pe lume
De când nu ne văzurăm”*.

Să-i cunoaștem pe dracomanii care apar în visul lui N. Georgescu-Tistu:

*„Se făcea că-i luni la șase, pe dealul Erzsébet închis,
În amurg și umezeală, voioși urcau de zor
Niște umbre cunoscute (le voi arăta ușor)...
Primul, iată-l Della Serra [*], grabnic să nu-ntârzieze,
S-așle pe Pușcariu singur și un pic să-l mai piseze.
Văd apoi și pe Drăganu, mă apropii și-l aud
C-a văzut o carte veche într-un pod din Năsăud...
[...] urmau cu pasul rar
Bogrea și cu George Pascu, profesorul ordinar;
Înțelegerea deplină îi unea, un dar celest
C-ai fi zis re-ntruchiparea lui Palade și Orest!
Iar pe-alături, făr' să-i vadă, face pe englezu Grimm*

– *Un poet și totuși dascăl, un savant și totuși mim –
 Dar cu mersu-i în zigzaguri a izbit pe Capidan –
 Se revoltă și se-ncruntă vajnicul macedonean:
 Asta e răsplata trudii c-a pus lumea la curent
 Că-ntre albanezi și-ai noștri sunt raporturi... de Orient?
 Mai la vale, Jorj Oprescu [**], reușea să dovedească
 Vezi că vine hăt din Franța arta noastră țărănească.
 Aproba Auger frenetic [***], Vuia, din motiv geografic,
 Mai cerea o probă, s-aibă și Muzeul Etnografic.
 Într-alt grup, pe neașteptate, Giuglea își făcuse loc
 Și-ncruntat chiar când glumește, spunea snoave din Timoc”.*

[*] „*talianul cel simpatic și iubit*”.

[**] „*falnicul curcan*”.

[***] *la Dicționar, „partea cea franceză: clipe chinuite!”.*

„Preotul evanghelic din Bistrița”, germanistul Gustav Kisch, – care a deschis toponimiei „un nou câmp de activitate” – într-o trăsură adormit, „Sforăia-mpăcat de zelul filologic împlinit.”

Și S. Pușcariu, în „O retrospectivă la împlinirea vârstei de 50 de ani” (1978, p. 776–777), prezintă, cu o punctare a împlinirilor și perspectivelor științifice pentru fiecare, pe cei mai activi colaboratori ai Muzeului, operă frumoasă, de altruism, unde

„[...] în atmosfera de prietenie și cu mijloacele de studiu și de publicitate de aici a fost posibil să se dezvolte talentele unui Capidan, Drăganu, Giuglea, să fie readus la preocupări științifice Lacea, să i se dea îndemn de lucru lui Bogrea și să creștem elevi specializați ca Leca Morariu, Georgescu-Tistu, Sever Pop, I. Breazu, Mușlea, Șt. Pașca”.

Panorama umană, mult mai amplă, impresionează prin numărul și diversitatea persoanelor din România interbelică sau din străinătate, amintiți și prezentați în cuvinte puține, dar sugestive, găsite cu talent și inteligență. Întâlnim academicieni, scriitori, politicieni, medici, dar și oameni din alt mediu, cum sunt proprietari ai localurilor frecventate de petrecăreții muzeiști, căci „Czellul este țelul tuturor”.

S. Pușcariu, un fin psiholog, cu diferite ocazii și mai ales în *Memorii*, face colaboratorilor și prietenilor săi portrete pline de tandră simpatie și admirație pentru talentul, efortul, pasiunile, ambiția lor, ca și pentru realizările științifice, relevând totodată deosebirile de temperament și de mediu în care s-au format, ceea ce nu i-a dezbinat, dimpotrivă „au fost chitul puternic care a dat trănicie legăturilor” (1978, p. 539) dintre ei.

Textele dracomane completează acele portrete prin referirea insistentă, repetată, dar în ton glumeț, cu umor sau ironie, la aspecte privind resortul științific – teme filologice obsedante (gepidismele lui Diculescu), explicații etimologice mai întortocheate, exagerări sau greșeli în interpretarea anumitor fenomene lingvistice, ritmul în care se elaborează o lucrare, mărirea acesteia etc. –, dar și evenimente, întâmplări „mai lumești”, când sensibilitatea, duioșia, delicatețea impresionează –

somnul lui G. Kisch, pierderea pardesiului, căsătoria lui Șt. Pașca, plecarea lui Th. Capidan la București și a lui G. D. Serra la Cagliari, participările la comisiile de capacitate, ocuparea unor posturi universitare, primiri în Academie, aniversările:

*„Am cântat pe Procopovici, Giuglea și pe N. Drăganu
– Kisch și Capidan trecură, Serra, Lacea vin la anu –
Căci e obiceiul nostru să slăvim, golind păharul,
Pe cel care împlinește quinquă- sau sexagenarul.
Motivat e obiceiul – și îl vom păstra mereu:
Vechitura totdeauna se păstrează la Muzeu!”*

Între primii cinci colaboratori ai Muzeului, Nicolae Drăganu este

„[...] entuziastul cercetător al limbii vechilor texte, [«iubețul hrisoavelor», într-o poezie de P. Grimm – nota n.] scrupulosul descoperitor de amănunte, iubitorul chestiunilor sintactice [...], plin de idei nouă și de etimologii surprinzătoare” (Pușcariu 1978, p. 537).

Pentru versuitorii dracomani, N. Drăganu, prin activitatea sa complexă, cea științifică acoperind un larg palier tematic, este un erou preferat, apreciat, dar și ironizat, chiar pentru același „păcat” în mai multe texte: forme ca *maire*, *taire* (vezi Lacea 1922–1923, Drăganu 1922–1923) din vechi psaltiri explicate, independent și de C. Lacea, ca săsisme:

*„Din ce se pot naște pizme?
Din niște biete săsisme,
Câteva vorbe oloage,
Scoase de prin vechi hârtoage,
Le-au găsit deodată doi
În ale Psaltirii foi:
Unul „taire”, altul „maire”,
Începură să se-ncaire”;*

lungimea operelor sale („Voi fi scurt nu ca Drăgan”, formulare rostită de mai multe ori; „Ne spune mai prescurt decât Drăgan”), mulțimea funcțiilor pe care le-a ocupat: rector, prorector și decan, dar și primar (între 1933 și 1938), având o serie de realizări, dintre care amintim:

*„Un „colegiu academic” lângă Universitate
S-a-nălțat ca prin minune și din turnul lui de sus,
Domnul Rector, cu un fluier, după câte mi s-a spus,
O să-i cheme pe profesori regulat să intre-n clas,
Fără să întârzieze nicio clipă peste ceas.”*

și

*„Cel mai mare cancelar
E iubitu nost primar...”*

*Ci el mai este decan
De-l freacă Ghibu pogan.
Mai ține și loc de rector,
Că-i este Goangă protector...”,*

dar

*„Tot ce e belea, necaz...
Tot Drăgan dă de pricaz”.*

Impresionantă este și „priceperea, conștiinciozitatea și puterea de muncă” cu care N. Drăganu a condus lucrările Comisiei ce luase în primire Universitatea din Cluj, asigurând condițiile pentru începerea grabnică a cursurilor în toamna lui 1919 (Pușcariu 1978, p. 410).

Dicționarul se rezema pe umerii celui mai vechi colaborator, Constantin Lacea, „pasionat pentru *Dicționarul* pe care l-a iubit de la început”. El

*„[...] susține c-al său nume
E din „laci” – adică taur.
Etimologul faur
Prea e mândru și se crede.
Cât ar fi el de abil,
Desmințirea clar se vede:
N-are decât un copil!
El e nelipsit la lucru, totdeauna ocupat,
Cutiutele pe masă, fișe, fișe și iar fișe!”.*

Radu Pușcariu, fiul lui Sextil Pușcariu, medic și sculptor, într-unul din desenele sale la sceneta *Orchestra blestemată* îl înfățișează

*„Într-un colț, adus din spate,
Bate Coti la mașină”.*

Cu ușoară ironie, Th. Naum recunoaște însă

*„Cum că și de-acu-nainte tot așa el o să fie.
E un lucru despre care nu dăm nicio garanție,
De când a ajuns Cotică rector la Academie”.*

Alături de C. Lacea se află Th. Capidan,

„un pătrunzător cunoscător al amestecului de limbi din sud-estul european, în care românii n-au jucat [...] numai un rol receptiv, ci au avut și o însemnată înrâurire asupra celorlalte limbi” (Pușcariu 1978, p. 539),

care și-a început colaborarea la *Dicționar* pe când se afla încă la Salonic și a continuat, firește, după ce a venit la Universitatea din Cluj (la catedra de dialectologie). Cei „doi gemeni siamezi”, dacă s-ar retrage

*„[...] ce s-ar face marele Dicționar?
Fără Capidan și Lacea, ar fi jale și amar”.*

Totuși, „celnicul” Capidan

„Mâni sau poimâni o să plece [], după el trăgând de mână,
Ca și la venirea-ncoace, colonia aromână.
Sunt cam mulțișori la număr, dacă-i pui cu mari, cu mici,
Capidani bătrâni și tineri și vreo două Caranici”.*

[*] la București.

În aceleași versuri ale lui Th. Naum, cu referire la „filologicu-i talent” recunoscut lui Th. Capidan, sunt introduși profesorii bucureșteni, similarii celor clujeni:

*„O să schimbe pe Pușcariu cu Ovidiu Densusianu,
Pe Giuglea cu Caracostea, pe Bezdeki cu Burileanu
Și-n vârtoarea capitalei, dorind liniștea și pacea,
O să-și plimbe nostalgia fără mine, fără Lacea”.*

Latinistul Vasile Bogrea, admirat pentru erudiția sa fabuloasă, devenit membru corespondent al Academiei Române, recomandat de V. Pârvan, la numai un an de la numirea ca profesor agregat la Facultatea de Litere și Filosofie din Cluj, catedra de filologie clasică, are cele mai frumoase aprecieri. S. Pușcariu spunea:

„Era ca argintul viu de neliniștit, scânteietor și spiritual, un pachet de nervi surme-nați și veșnic încordați, setos de originalitate și lucruri nouă” (1978, p. 537),

iar despre lucrările sale științifice

„bogate în idei sclipitoare, uimitoare prin bogăția informației, seducătoare prin ușurința neobicinuită de a îmbrăca în imagini comunicative fulgerările spiritului său vecinic încordat” (S. Pușcariu, în DR, IV/2, p. 1530).

Epigrama adresată de V. Bogrea lui S. Pușcariu este citată mereu:

*„Muzeul nostru – să se știe
A răsturnat vocabularul:
O casă unde-ți uiți amarul
Se cheamă astăzi «Pușcărie»”.*

La prima sărbătoare, „botezul Dacoromaniei”, V. Bogrea i-a încântat pe participanți cu talentul său extraordinar de a-i imita pe „bărbații zilei”, pe care îi observase cu mare atenție și înțelegere, încât reproducea întocmai glasul, gesturile, cuvintele acestora.

G. Giuglea, – ca versuitor semnează și Silvanus –, „Densusianului nepot”, „să-celeanul energetic și plin de originalitate”, având „un fel de îndărătnicie în urmărirea problemelor” și „un fel de dispreț pentru vederile înnoitorilor”, ceea ce-l apropie de dascălul său, pe care-l admira, Ovid Densusianu, este, tot în viziunea lui S. Pușcariu, „mocanul” – „cel mocan”, într-un vers de Th. Naum – care „înjugi lucruri cu cuvinte”. Ispitit de prea multe, este apostrofat:

*„Cincizeci împliniți, o Giugleo, mai ai cincizeci de-implinit
Și-om vedea ieșit din teascuri studiul despre păstorit”.*

Ni se pare semnificativă și următoarea anecdotă:

*„Când l-au scos pe el din urnă proaspăt academician,
El era la Valea Ierii și se muncea c-un lipan!
Căci uitasem a vă spune că localitatea asta
Prețuiește pentru unii chiar mai mult decât nevasta,
[...] dac-o are cineva;
Dacă nu, ș-așa e bine, poți trăi și fără ea!”.*

Cu privire la discuția dacă „pentru știință trebuie să ai și nevastă”, toți au fost de acord că da, chiar și C. Daicoviciu și P. Grimm, însă imediat C. Daicoviciu își revine spunând, ca și Lucrețiu, „răspicat”,

*„[...] că nu-i bine însurat [...]
Că la birt mânânci mai bine, dormi mai bine la otel”.*

Istoricul Silviu Dragomir „imita pe cerbul amorezat, suflând într-un cilindru de lampă” (Pușcariu 1978, p. 549):

*„Dragomir, când vine maiul,
Intră-n călduri ca buhaiul.
Ca să nu-l apuce-o crampă
Are și-un burloi de lampă
Pentru-orice-eventualitate,
C-așa-i omul cu păcate”.*

Constantin Diculescu, obsedat de gepidisme, este ironizat astfel:

*„Leafa-i mică, dar n-ai dreptul
Să te plângi, să fii mâhnit.
Pentru marfa-ți dubioasă
Ești chiar prea bine plătit”.*

Cei doi „ași”, „iscusiți versuitori”, „cu fin gust artistic” și talentați traducători ai poeziei engleze și latine – cum îi caracterizează S. Pușcariu – au fost, într-o primă perioadă, P. Grimm „scânteietor și spiritual, veșnic bine dispus”, iubitor de „virtuozități poetice”, apoi Th. Naum „gingașul poet și admirator al armoniei clasice”. „Poezia era contagioasă la dracomani, cum era la ședințele Muzeului filologia”, așa că au apărut și alți versificatori „în grădina prea largă / A româneștii filologhii”.

În hexamtru antic, pentru cincvantenarii S. Pușcariu și G. Giuglea, închină versuri Emil Petrovici „vioiul anchetator al Atlasului”, care cutreiera cu Fordul satele românești, ducând „fătul” ieșit „la-a zilei lumină”, după ce „un pământean”

*„Zece ani lungi îl purtă-n zgău-i dumnezeiesc de credeai că
Vecinic tot făt nenăscut va rămâne”.*

cum s-a întâmplat cu

*„cellalt Plod al aceluiași tată, anume al Academiei
Dicționar tot un neisprăvit s-a ales”.*

Când zici Emil Petrovici, îți vine în minte și Sever Pop, „un Atlante temerar”, „Urcând coastele Golgotei sub al hărților samar”.

Sunt alți „doi gemeni siamezi”, pe care S. Pușcariu i-a legat de „Lingvisticul Atlas”; lucrarea având

„[...] o mult mai bună soartă,
Căci ei fac pe săptămână, fiecare, câte-o hartă...
Ce-i cu -ești și cu -enii, cum se zice-n loc de mână
Ori în loc de nas? Acesta este-un foarte mare scop,
Cătră care merg cu fală domnii Petrovici și Pop”.

Ei au reușit:

„Sfârși ancheta. Ce minune!
Un teanc de fișe: Himalaia!”

dar s-au terminat și fondurile: „a-nțarcat bălaia”.

N. Georgescu-Tistu, întors de la Paris unde s-a specializat în biblioteconomie, a prezentat „poezioare” cu referire ironică la „Dacoromania” IV, care „se tot îngroșă”:

„Ce de strădanii și ce-antrenament!
Dar când sosi mărețu-eveniment,
Abia de se născu juma' de fată!”.

G. Vâlsan, geograf și poet în tinerețe, e autor de epigrame, într-una referindu-se la exigența științifică a părinților muzeiști:

„Ce fenomen! Voluminoasă,
Abia născută și-are dinți.
Nu vă mirați, că nu degeaba
Colaborează-atâți părinți!”.

Ideea o întâlnim și la Th. Naum în raportul-dracoman din 1937:

„«Oratorul» este însă foarte-adeșea întrerupt
De cei ce pândesc în bancă... doar l-or prinde cu ceva.
Și, de-l prind, praful s-alege de comunicarea sa.
Nu degeaba a zis unul că, pe unde le-a mers faima,
Muzeiștii lui Pușcariu au băgat în oameni spaima”.

Șt. Bezdechi, clasicit, profesor de greacă la Facultatea de Litere și Filosofie din Cluj, încă din 1919, care, cum spunea Th. Naum, despre

„[...] a lui Omer epopei,
[...] dacă mai aveți urechi,
V-ar putea da amănunte domnul profesor Bezdeki,
Care este-aici de față, dar și fiind mai mic de stat,
În darea noastră de seamă regretăm că n-a intrat”.

Acesta, „Pe colegi el prietenește / Orișicând îi suplinește”.

Participarea la aceste sărbători era mare, deși invitațiile nu erau trimise tuturor celor care doreau să fie prezenți.

Nemulțumiți, „cei lăsați pe dinafară” au protestat printr-o scrisoare, arătând că au și ei, generația tânără, merite:

*„Nu poate sta la masa albă,
Deși a scris bibliografia
Cu-aceeași trudă ca și Breazu,
Pușcariu-Manoilescu Lia?”.*

Și pentru prof. D. Macrea:

*„N-a urcat Macrea sus pe scară
Câtând cu miile volume,
Că dac-ar aduna lungimea,
Ar nimeri în altă lume?
Și, ridicând treaptă cu treaptă,
Socotind metru după metru,
Ar discuta filologie,
Azi, sus în cer, cu Sfântul Petru”.*

Îi cunoaștem pe tinerii colaboratori la lucrările Muzeului, fiecare apărând într-o secvență, cu activitatea sa științifică:

*„Și biata Luci Papp nu toarce
Un fir de tort fără sfârșit,
Ca veșnic iar să mai amâne
Un doctorat neisprăvit?”*

și:

*„Matei Maria chiar, mezina,
N-a făcut oare bățături
Făcând la Dacoromania
Și zi și noapte corecturi?”,*

cu comportamentul, felul personal de a se manifesta:

*„Și Coman, Doamne, n-a-ncurcat
Măcar o dat’ pe fiecare
Pisându-l, când e mai grăbit,
Cu o modestă întrebare?”*

Avertizarea:

*„Că de uitarea voastră ne răzbună
Un adevăr știut de tot poporul:
Voi astăzi mai sânteți încă prezentul,
Dar al nostru-i viitorul!”*

și pentru a fi iertați:

*„Voi, cei rămași din vremea veche
A lui Hasdeu, Țipar, Pușcariu,
Acum cu toți, pentru cei tineri,
Voioși să ridicați paharul!”.*

Într-un ton de reproș asemănător sunt scrisorile tipografilor de la „Ardealul”: cea a directorului, mineralogul V. Stanciu, care se plânge că [„Dacoromania”] „mi-o îngremură” unii, precum

*„Cupidon, ce mult ne place,
Cobilește într-un cuvânt
Trei silabe și mai pune
Semne suspendate în vânt”.*

Zețarii „răbdurii”, „cei mai harnici cetitori” ai manuscriselor „cu-ncurcături”, îl asigură pe S. Pușcariu:

*„Și pot să-ți fie mărturie,
Domnule Director dragă,
Că este cineva pe lume
Cin’ ți-a cetit o carte-ntreagă”.*

Să ne despărțim de această lume, întorcându-ne la visul de început al lui N. Georgescu-Tistu, pentru a-l asculta pe S. Pușcariu „ca de gheață”, luând cuvântul:

*„V-am chemat să puneți capăt chinului sfâșietor
Ce îi zic „filologie” și v-ofer ca să luați
O licoare fermecată – azi veți fi mumificați”.*

Înspăimântat, N. Georgescu-Tistu se trezește; a găsit pe măsuta de lângă pat „un plic imaculat” prin care era informat că i s-au oprit opt procente din salariu pentru seara de banchet.

Să ne alăturăm pentru o clipă unei agape dracomane și

*„Să-nchinăm în sănătatea veselei dracomanii,
Chiar de-ar fi ca să ne-apuce zorile trandafirii!
Între noi, cu șefu-n frunte, noi așa să ne cinstim:
De n-om fi mai mulți la anul, mai puțini noi să nu fim!”.*

ELENA COMȘULEA

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE (I, II)

DR = „Dacoromania”. Buletinul „Muzeului Limbei Române”, I, 1920–1921 (apărut: 1921); II, 1921–1922 (apărut: 1922); III, 1922–1923 (apărut: 1924); IV, partea I și partea a II-a, 1924–1926 (apărut: 1927); V, 1927–1928 (apărut: 1929); VI, 1929–1930 (apărut: 1931); VII, 1931–1933 (apărut: 1934); VIII, 1934–1935 (apărut: 1936); IX, 1936–1937 (apărut: 1938); X, partea I [și partea a II-a] (apărut: 1941, 1943); XI (apărut: 1948).

- Drăganu 1922–1923 = N. Drăganu, *Manuscrisul liceului grăniceresc „G. Coșbuc” din Năsăud și săsimele celor mai vechi manuscrise românești*, în DR, III, 1922–1923, p. 472–508.
- Faiciuc 2000 = Elisabeta Faiciuc, *Sextil Pușcariu (1877–1948). Biobibliografie*, Cluj-Napoca, Editura Clusium–Editura Muzeul Limbii Române, 2000.
- Ghibu 1974 = Onisifor Ghibu, *Amintiri despre oameni pe care i-am cunoscut*. Ediție îngrijită de Crișan Mircioiu și Șerban Polverejan, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1974.
- Lacea 1922–1923 = C. Lacea, *Copiștii Psaltirii Scheiene*, în DR, III, 1922–1923, p. 461–471.
- Pușcariu 1968 = Sextil Pușcariu, *Călare pe două veacuri*, București, Editura pentru Literatură, 1968.
- Pușcariu 1978 = Sextil Pușcariu, *Memorii*. Ediție de Magdalena Vulpe. Prefață de Ion Bulei. Note de Ion Bulei și Magdalena Vulpe, București, Editura Minerva, 1978.

FROM BEHIND THE SCENES OF *DACOROMANIA. DRACOMANIAS*” (I, II)
(Abstract)

Beginning with the first (1921) and ending with the 9th (1939) volume, every publication of *Dacoromania* was celebrated by the members of The Romanian Language Museum by organizing collegial meetings called “*dracomantias*”. For these meetings the linguists used to prepare versified communications full of humour. They were about the life of the Institute, the scientific works of their colleagues, the events in their lives, and these communications were usually answered to with epigrams written on the spot. The most active “*dracomantians*” were Th. Naum, P. Grimm, N. Georgescu-Tistu, S. Pușcariu, G. Giuglea. „Sextil Pușcariu” Archive, donated by Magdalena Vulpe to the Institute of Linguistic and Literary History, preserves an incomplete file of “*dracomantias*”.

Cuvinte-cheie: Muzeul Limbii Române, „*Dacoromania*”, „*dracomantii*”, Th. Naum, P. Grimm, N. Georgescu-Tistu, S. Pușcariu, G. Giuglea, E. Petrovici.

Keywords: The Romanian Language Museum, „*Dacoromania*”, „*dracomantias*”, Th. Naum, P. Grimm, N. Georgescu-Tistu, S. Pușcariu, G. Giuglea, E. Petrovici.

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu”
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21
elena.comsulea@gmail.com
institutul.puscariu@gmail.com